

Posudek habilitační práce

Markéta Ziková

Licensing of Vowel Length in Czech

Habilitační práci Markéty Zikové „Licensing of Vowel Length in Czech“ lze vnímat jako pokus o vysvětlení určitého jazykového fenoménu, který doposud v české lingvistice uspokojivě vysvětlen nebyl. Konkrétně jde o distribuci vokalických délek v češtině, která se na první pohled jeví jako nystematická a u které se doposud nepodařilo ani při podrobnější analýze vysledovat fonologická omezení, jež by umožňovala nalézt pravidla objasňující chování českých dlouhých vokálů v jazykovém systému. Cílem předložené práce je prezentace formálního modelu, který má toto chování objasnit a ukázat, že výše zmíněná nystematičnost je pouze zdánlivá a že distribuce vokalických délek je vysvětlitelná ze vztahu k morfosyntaxi. Teoreticky práce vychází jednak z tzv. „Strict CV“ a „Element Theory“, jednak z teorie tzv. nanosyntaxe. Je třeba zdůraznit a ocenit, že teoretická východiska nejsou pro autorku jen pouhým rámcem, který ji umožňuje vytvořit daný model a ten pak jen mechanicky aplikovat na zkoumaná data, ale zejména inspirací pro kreativní řešení problémů, jež se v průběhu analýzy objevily.

Habilitační práce má dobře zvolenou strukturu. V Úvodu autorka stručně představuje základní charakteristiky distribuce vokalických délek v češtině, přičemž poukazuje zejména na „podivnosti“, které se v této distribuci vyskytují a které vedou k tomu, že se tato distribuce jeví jako náhodná či chaotická. Následuje popis vokalického systému češtiny, v němž se zaměřuje zejména na specifické chování hlásky [o] a její alternance. A je to právě tato specifická, která hlavním důvodem pro aplikaci „Element Theory“, jež je podrobně představena v následující části. Již zde se projevuje jeden z hlavních rysů autorčina přístupu, jak jej můžeme sledovat v celé knize: nejdříve odhaluje problém empirického charakteru a následně prezentuje způsob, jak daný problém formalizovat, aby bylo možné jej nejen lépe popsat, ale za pomoci dané formalizace postulovat obecná vysvětlení. Hlavní charakteristiky „Element Theory“ jsou prezentovány srozumitelně a jasně, snad jen otázka arbitrárnosti fonetického spell-outu se jeví jako do jisté míry neintuitivní a snad i teoreticky problematická (patrně nejspíš proto se zde autorka intenzivněji než jinde opírá o sekundární literaturu a cítí potřebu tento jev vysvětlit a obhájit). Prostřednictvím teoretického aparátu „Element Theory“ jsou v kapitole 2.3 analyzovány alternance dlouhých a krátkých vokálů. Zde se Zikové daří ukázat interpretační sílu zvoleného aparátu, kdy např. v případě výše zmíněné hlásky [o] dochází k následujícímu závěru: „A key to understanding

the three-way behavior of [o] is therefore the morphosyntactic distribution of long alternants. In other words, I propose that there is only a single o-segment underlyingly and it undergoes different types of lengthening because of its merger with phonologically different prosodic affixes that realize particular morphosyntactic features." (s. 26). V obecné rovině pak tvrdí, že rozdíly mezi kvantitativními alternacemi lze interpretovat jako důsledek strukturálních vlastností jednotlivých vokálů a struktury tzv. prázdných V-slotů. Dále poukazuje na systematický vztah mezi jednotlivými typy alternací a morfosyntaktickými kontextem, v jehož rámci se tyto alternace realizují. Zásadní roli v autorčině přístupu hrají tzv. prozodické afixy, které představují elementy mající rozhodující úlohu při realizaci kvantitativních alternací. Vztahu mezi těmito afixy, jejich pozicí v morfosyntaktické struktuře a kvantitativními alternacemi je věnována kapitola 2.4.

Vlastní jádro knihy tvoří kapitoly 3 a 4, v nichž je aplikován teoretický aparát prezentovaný v předchozích kapitolách na vysvětlení toho, jak fungují kvantitativní alternace u hypokoristik a deminutiv v češtině. V obou kapitolách Ziková postupuje podle stejného schématu: nejdříve popíše vlastnosti sledovaných fenoménů v češtině, následně se kriticky vyrovnává s dosavadním stavem bádání v dané oblasti, poukazuje na limity nabízených řešení a navrhuje alternativní postup. Ten je v principu založen nanosyntaktickém přístupu, jenž ji umožňuje modelovat hierarchické struktury obou sledovaných kategorií. Tyto modely ji pak slouží jako nástroj pro vysvětlení fungování vokalické kvantity. Oceňuji zde nejen autorčinu invenci, ale i způsob, jak je celá problematika prezentována. Konkrétně jde o to, že dává nahlédnout do postupného vzniku daných modelů, přičemž v každém kroku ukazuje, jak daný krok koresponduje s jazykovými daty. Ostatně způsob práce daty patří k dalším přednostem prezentované studie – Ziková názorně ukazuje, že adekvátní analýza tohoto typu vyžaduje práci s celými paradigmaty a že nerespektování tohoto postupu vede k „problematickým“ závěrům.

Celá práce je psána, navzdory relativní obtížnosti tématu, srozumitelně, jasně a stručně – tak, jak si to dané téma vyžaduje. V knize se neobjevují žádné zbytečné pasáže, naopak, je dobře patrné, že autorka záměrně volí velmi strohý styl.

Markéta Ziková v předložené práci prokázala odborné kvality, které jsou výsledkem její dlouhodobé odborné činnosti (viz její publikační činnost). Je třeba ocenit i to, že tato činnost má výrazně mezinárodní rozměr, což je nepochybně přínosné nejen pro autorku samotnou, ale i českou bohemistiku obecně.

Podle mého názoru habilitační práce splňuje požadavky standardně kladené na úroveň habilitačních prací v oboru český jazyk. Doporučuji, aby se stala podkladem pro další potřebné kroky habilitačního řízení.